

Dostosowywanie otoczenia i wymagań edukacyjnych dla dziecka niewidomego i słabowidzącego w przedszkolu

WSPE
Jolanta Rafał-Łuniewska

Zmysł wzroku

Wzrok jest podstawowym sposobem zdobywania przez człowieka wiedzy o otaczającym go świecie.

Około 85 % informacji zdobytych niewerbalnie przyswajamy obserwując otoczenie, 11 % za pomocą słuchu, 3,5 % - węchu, 1,5 % - dotyku, 1 % - smaku i innych.

Niestety, dane statystyczne wskazują na rosnącą liczbę osób z obniżoną sprawnością wzroku, określanych terminem niedowidzących. Jest to jeden ze skutków postępu medycyny, która potrafi uchronić przed całkowitą ślepotą, nie przywracając jednak wzroku do pełnej sprawności.

Wzrok jest zmysłem, który odgrywa istotną rolę w życiu codziennym.
Brak wzroku lub jego ograniczenie utrudnia funkcjonowanie człowieka.

Znaczenie wzroku w życiu człowieka można rozpatrywać w zakresie:

- procesów poznawczych;
- działalności praktycznej;
- orientacji przestrzennej;
- sfery emocjonalnej;
- komunikowania się z otoczeniem.

Przyczyny niedowidzenia

Wśród przyczyn niedowidzenia wyróżnić należy:

- a) wadliwą budowę lub wadliwe funkcjonowanie oka, spowodowane czynnikami wrodzonymi (działające w okresie płodowym) lub nabytymi, jako skutek różnych chorób ogólnych (cukrzyca, gruźlica) i chorób oczu;
- b) choroby centralnego układu nerwowego (guz mózgu, zapalenie opon mózgowych i mózgu);
- c) niewłaściwą dietę (brak lub niedobór witaminy A);
- d) urazy i wypadki

Potrzeba integracji

- Celem integracji jest umożliwienie niepełnosprawnym prowadzenia normalnego życia, udostępnienie im wszystkich instytucji kształcenia, pracy, kultury i rekreacji, z których korzystają pełnosprawni oraz udzielanie im różnych rodzajów pomocy socjalnej.
- Powodzenie społecznej integracji dzieci, młodzieży i dorosłych osób niepełnosprawnych zależy od warunków stworzonych tym osobom w ich naturalnym środowisku. Sama istota społecznej integracji polega na pełnym „łączeniu” osoby niepełnosprawnej w społeczność osób pełnosprawnych.
- Wszystkie dzieci powinny przejść „edukację włączającą”, w procesie której kształtowane jest u nich przekonanie, że każde z nich, niezależnie od stanu swojego zdrowia i sprawności, ma prawo do wspólnej zabawy i nauki oraz uczestnictwa we wszystkich sytuacjach społeczności przedszkolnej czy uczniowskiej.
- Niedowidzenie ma oczywiście pewien negatywny wpływ na funkcjonowanie dziecka w przedszkolu i szkole, jednak jest on spowodowany zewnętrznymi aspektami funkcjonowania (bariery architektoniczne, zbyt liczne grupy/klassy, brak profesjonalnej pomocy itp.), natomiast nie wynika on z osobowości i możliwości poznawczych i intelektualnych uczniów z defektem wzroku.
- Większość dzieci niedowidzących, to jednostki zdolne i ambitne, co spowodowane jest ogromną motywacją, aby dorównać rówieśnikom. Defekt wzroku kompensowany jest u nich rozwojem innych procesów poznawczych takich jak: pamięć, uwaga, wyobraźnia.

Tyflopedagogika

Tyflopedagogika (z gr. *typhlos* - niewidomy – dział pedagogiki specjalnej zajmujący się wychowaniem, edukacją, terapią i rehabilitacją osób niewidomych i niedowidzących w placówkach oświatowych (w tym integracyjnych) oraz poradniach specjalistycznych.

Osoby z uszkodzonym wzrokiem dzieli się na dwie grupy:

- niewidomych i niedowidzących od urodzenia i wczesnego dzieciństwa (przyjmuje się wiek do pięciu lat);
- ociemniałych - osoby które całkowicie lub w znacznym stopniu straciły wzrok w ciągu życia.

Próba zróżnicowania podstawowych grup osób z uszkodzonym wzrokiem (niewidomi, niedowidzący i ociemniali) ma znaczenie w realizacji celów i treści rewalidacji.

Klasyfikacja WHO (1980r.) uważa:

- za wzrok normalny - ostrość wzroku powyżej 0.3,
- za słabowzroczność - ostrość wzroku od 0.3 do 0.05,
- poniżej 0.05 - ślepotę całkowitą, poczucie światła, oraz ślepotę umiarkowaną).

Z pedagogicznego punktu widzenia do dzieci niedowidzących lub słabo widzących zalicza się te, które posiadają zdolność widzenia tekstów czarnodrukowych i nie muszą korzystać z pisma punktowego (Braille'a).

Tyflopedagogika za swój przedmiot działania uznaje badania i wdrożenia dotyczące rozwoju kompetencji życiowych osób z uszkodzeniami wzroku.

Rewalidacja osób z problemami widzenia zmierza do realizacji celów związanych z charakterem uszkodzenia.

Dziecko słabowidzące

Dzieci słabowidzące, to grupa pośrednia między tymi, którzy widzą dobrze, a niewidomymi.

Charakteryzuje je poważnie obniżona ostrość wzroku lub ograniczenie pola widzenia, zaburzenia akomodacji, światłowstręt, oczopląs, czasami zaburzenie w rozpoznawaniu barw. Oznacza to, że zmysł wzroku utrzymuje u nich dominującą rolę w orientowaniu się w przestrzeni i procesach poznawczych, jednak rola ta jest znacznie słabsza i mniej skuteczna niż u zdrowych rówieśników.

U dzieci tych **wzrosło znaczenie pozostałych zmysłów, zwłaszcza słuchu i dotyku, które powinny być maksymalnie wykorzystywane dla wyrównania i uzupełniania zdobywanych informacji.**

Małe niedowidzące dzieci rzadko zdają sobie sprawę ze swej inności, nie przeżywają własnej ułomności gdyż brak im jeszcze autorefleksji, która pojawia się dopiero w wieku dojrzewania, kiedy to wszystkie problemy związane z niedowidzeniem stają się bardzo wyraźne. Należy podkreślić, że relacje współczesnego społeczeństwa wobec osób z uszkodzonym narządem wzroku stanowią jeden z podstawowych problemów wymienianych przez te osoby.

Charakterystyka dzieci słabowidzących w edukacji przedszkolnej

- Wiele dzieci niedowidzących, szczególnie młodszych cechuje nadmierna pobudliwość psychoruchowa. Są one w ustawicznym ruchu, manipulują drobnymi przedmiotami, przy czym ta nadmierna ruchliwość nie jest uzasadniona sytuacją zewnętrzną.
- Często przejawiają zmienność nastroju, łatwo zapalają się do pracy, po czym równie szybko z niej rezygnują.
- Są nieśmiałe i przy najdrobniejszym niepowodzeniu tracą wiarę we własne siły, lub też nadmiernie przeceniają swoje umiejętności i możliwości.
- Dziecko niedowidzące charakteryzuje zwykle powolny proces myślenia, czasem trudności w koncentracji uwagi, zwolnione tempo pracy.
- W pracy z dzieckiem słabo widzącym należy przyjąć zasadę, że praca wzrokowa nie powinna przekraczać 30 minut, w przerwach należy przeprowadzić ćwiczenia pamięciowo - słuchowe.
- Wśród dzieci niedowidzących, często zaburzona zostaje sprawność kinetyczna. Występują wtedy trudności w zespoleniu pojedynczych ruchów w jedną harmonijną całość.
- Zaburzenia spostrzegania utrudniają określenie relacji pomiędzy przedmiotami np: wyżej - niżej, na prawo - na lewo, nad - pod, za - przed, obok - przed.
- Zaburzona koordynacja wzrokowo - ruchowa utrudnia precyzję.
- Często występujące zaburzenie orientacji przestrzennej, a w szczególności zaburzenie kierunkowe dotyczące osi pionowej i poziomej uniemożliwiają orientację w stronach prawa-lewa, góra-dół
- Poziom analizy i syntezy wzrokowej ma duże znaczenie nie tylko dla różnicowania kształtów figur, ale również ich zapamiętywania i odwzorowywania na podstawie modelu.
- Rysunek dziecka niedowidzącego jest schematyczny, zawiera niewielką liczbę elementów, może brakować pomiędzy nimi współzależności.

Dziecko niewidome

U dzieci niewidomych ostrość wzroku nie przekracza $1/20$ normalnej ostrości widzenia w lepszym oku, przy zastosowaniu szkieł korekcyjnych. Charakterystyczne dla tego zaburzenia może być również ograniczenie pola widzenia do przestrzeni zawartej w 20° .

Pamiętajmy, że **wzrok jest zmysłem stymulującym do poznawania świata**. Dla dziecka niewidomego otoczenie jest nieruchome - dotykiem poznaje ono to, co jest w zasięgu jego ręki, a za pomocą słuchu te rzeczy, które są dalej. W okresie niemowlęcym dziecko niewidome nie wykonuje pewnych czynności, charakterystycznych dla dziecka widzącego np. nie przekręca główki, nie stara się uchwycić przedmiotu, pchnąć go, nie kieruje w jego stronę ręki. Brak u niego pobudzenia bodźcami świetlnymi. Aktywność ruchowa dziecka niewidomego też jest mniejsza. Później osiąga pozycję stojącą i siedzącą, z opóźnieniem zaczyna chodzić. Brak wzroku sprawia, że dziecko nie może uczyć się przez naśladownictwo. Ponieważ ma zaburzoną koordynację ruchów, więcej trudności napotyka ucząc się samodzielnego jedzenia, higieny, czynności samoobsługowych, poznając gry i zabawy. We wczesnym okresie całą pracę wychowawczą z dzieckiem niewidomym należy oprzeć na zmysłach dotyku i słuchu.

Matka, aby nawiązać kontakt z dzieckiem niewidomym, powinna dotykać jego głowy, rąk, uszu i bardzo dużo do niego mówić. W celu stworzenia wrażenia ruchu, może je często nosić na rękach. Przedmioty i zabawki należy wkładać maluchowi wprost do ręki, aby poznawał je dotykowo. W czasie gdy dziecko zaczyna mówić (pierwszy rok życia), należy zwracać uwagę, by słowa które dziecko przyswaja były adekwatne do rzeczywistości. Gdy dziecko zaczyna czołgać się, raczkować, chodzić, nie należy go ograniczać. Trzeba jedynie zadbać o bezpieczeństwo otoczenia, by dziecko nie zrobiło sobie krzywdy. Aby uniknąć bierności i zachować aktywność dziecka, nie można utwierdzać w nim lęku przed nieznaną przestrzenią. Zmniejszona ruchliwość, związana z trudnościami w orientacji przestrzennej powoduje, iż dzieci niewidzące są słabsze i mniej zręczne, a ich organizmy bardziej podatne na powstawanie wad postawy.

Rozwój mowy u dziecka niewidomego

Dziecko niewidome nie ma wzorców do naśladowania. Dzieci całkowicie niewidome nie są też wzrokowo stymulowane do nazywania różnych przedmiotów i zjawisk, a także do zadawania pytań dotyczących otoczenia. „Ten rodzaj stymulacji jest szczególnie istotny w wieku tzw. pytań, który przypada na od 3-6 roku życia dziecka”

(Brieland). Jeżeli kora mózgowa dziecka nie jest uszkodzona, nie powinno mieć ono trudności z poprawnym opanowaniem strony fonetycznej mowy. Wiele dzieci, u których występują opóźnienia, w późniejszym okresie je nadrabia.

Szczególne trudności występują u niewidomych dzieci w wieku przedszkolnym, gdy powinny one w sposób właściwy rozumieć i posługiwać się pojęciami, które są im niedostępne w codziennym doświadczeniu. Formy językowe, które odnoszą się do oceny dystansu, wielkości czy stosunków przestrzennych, nie zawsze są przez nie właściwie rozumiane.

Znaczenie zabawy w funkcjonowaniu dziecka niewidomego

W okresie przedszkolnym, ale i wczesnoszkolnym rewalidator powinien zwrócić szczególną uwagę na dostarczanie dziecku warunków najbardziej sprzyjających zabawie i jak najbogatszego materiału do niej.

- umiejętne inicjowanie zabaw, nie tylko zbiorowych, ale i indywidualnych, to jest podsuwanie dziecku niewidomemu - zwykle pozbawionemu fantazji - pomysłów do zabaw, które sprawiają przyjemność, pomagają w rozwoju fizycznym, umysłowym i uczuciowym.
- stwarzać sytuacje, które kształciłyby naśladownictwo, ich brak bowiem bardzo utrudnia rozwój niewidomego.

Ciekawym i ważnym zagadnieniem są zabawki dla niewidomych dzieci w wieku przedszkolnym. Dzieciom niewidomym należy dostarczać zabawek takich samych, jak pozostałym rówieśnikom - do zabaw konstrukcyjnych - różnego typu klocków, a do zabaw naśladowniczych różnego typu lalek, zwierząt, zestawów mebelków itd.

Nie powinno się kłaść specjalnego nacisku na ściśle informacyjne właściwości zabawek, gdyż informacje o świecie, dzieci muszą otrzymywać na podstawie konkretów. Zabawki grają jednak wielką rolę poznawczą, ponieważ uczą posługiwania się dotykiem, słuchem i innymi zmysłami. Nie można też przeoczyć faktu, że zabawki mają dla dzieci niewidomych wyjątkowe znaczenie emocjonalne. Zabawka przybliża dziecku świat, można ją nie tylko dotknąć, ale i czule objąć, jeśli się ją lubi.

Dostosowanie otoczenia dziecka

Trudności i ograniczenia dzieci niewidomych lub słabo widzących można w znacznym stopniu złagodzić lub usunąć przez:

- zaopatrzenie ich w odpowiednie pomoce optyczne i nieoptyczne poprawiające zdolność ich widzenia;
- wyposażenie sali w nowoczesny sprzęt elektroniczny ułatwiający pracę dziecku niewidomemu lub słabo widzącemu (np. wypukłe rysunki, (...) stacjonarny i komputerowy powiększalnik elektroniczny, program powiększający obraz wyświetlony na ekranie, który jest wzbogacony o moduł udźwiękowiający, syntezytor mowy, oprogramowanie użytkowe i edukacyjne, dostosowane do potrzeb uczniów z wadą wzroku);
- zastosowanie właściwego oświetlenia ogólnego (niektóre dzieci słabo widzące mogą potrzebować dodatkowego oświetlenia na stanowisku pracy, np. lampa z regulowanym ramieniem, z regulowanym natężeniem światła i kloszem zapobiegającym oślepieniu), zainstalowanie w oknach żaluzji, rolet czy zasłon;
- zapewnienie kontrastów barwnych na stanowisku pracy dziecka dla umożliwienia lepszej orientacji (np. kolor blatu stolika powinien kontrastować z kolorami elementów występujących przy wykonywaniu różnych prac – można też nakleić taśmę w kolorze kontrastowym lub przybić listwę na brzegach stolika), tablica powinna być kontrastowa w stosunku do elementu piszącego (np. czarna, matowa, a kreda biała), drzwi w kolorze kontrastowym w stosunku do ścian, a klamka w stosunku do drzwi, kontrastujące z tłem wyłączniki prądu, kolorowe elementy w łazience;
- wprowadzenie oznaczeń na ciągach komunikacyjnych –dzieciom słabo widzącym pomaga, gdy pierwszy i ostatni stopień schodów oznaczony jest kontrastowym kolorem (np. można przykleić żółty pasek), ważne jest również, by poręcze przy schodach były wygodne, a ich kolor kontrastował ze ścianami, na podłogach pomocne mogą się okazać tzw. szlaki komunikacyjne utworzone przy zastosowaniu innego rodzaju faktury czy innego koloru, na dużych przeszklonych powierzchniach (np. drzwiach) na wysokości oczu nakleić lub namalować wyraźny element graficzny, stosować powiększone oznaczenia klasy i inne oznaczenia (najlepiej umieszczone na poziomie wzroku);
- zachowanie stałego porządku w otoczeniu dziecka (np. krzesła powinny być dosunięte do stolików, szuflady i drzwiczki szafek zamknięte), drzwi wejściowe albo zawsze zamknięte albo całkowicie otwarte, **należy informować dziecko o każdej zmianie.**

Wielospecjalistyczna diagnoza uczniów z uszkodzonym wzrokiem

Potrzeba wielospecjalistycznej diagnozy w przypadku uczniów z uszkodzonym wzrokiem wynika ze specyficznych, bardzo indywidualnych potrzeb w zakresie organizacji procesu edukacyjnego.

- **Psycholog** powinien określić ogólną sprawność umysłową dziecka, stopień kompensacji percepcyjnej (w jakim stopniu uczeń wykorzystuje informacje za pomocą dotyku, słuchu i innych nieuszkodzonych analizatorów – do poznania, orientacji, lokomocji itd.), a także określić deficyty w zakresie funkcji percepcyjno-motorycznych.
- **Terapeuta widzenia** na podstawie danych okulistycznych powinien określić stopień wykorzystywania przez ucznia wzroku wraz z ustaleniem optymalnych dla dziecka warunków zewnętrznych, związanych z pracą wzrokową (funkcjonalna ocena widzenia). Określa również z jakich pomocy optycznych i nieoptycznych uczeń powinien korzystać, jaką wielkość czcionki może odczytać.
- **Nauczyciel** na podstawie wywiadu z rodzicami, rozmowy z dzieckiem, badania za pomocą metod projekcyjnych i obserwacji określa poziom przystosowania emocjonalnego i funkcjonowania społecznego, jak również uzdolnienia kierunkowe i zainteresowania ucznia oraz sytuację dziecka w środowisku rodzinnym, rówieśniczym i szkolnym. Ważne też jest zwrócenie uwagi, czy dziecko ma oparcie w domu rodzinnym. Jest to niezwykle istotne w pracy z uczniem z wadą wzroku ze względu na jego wolne tempo pracy i wydłużony proces poznawania.
- Dzieci z uszkodzonym wzrokiem wymagają większego zaangażowania, pracy i cierpliwości ze strony rodziców i nauczycieli w ich nauczaniu i wychowaniu niż dzieci normalnie widzące. Istnieje **konieczność ścisłej współpracy między nauczycielami i rodzicami.**

IPET

W programie edukacyjnym ucznia z wadą wzroku powinny znaleźć się **informacje dotyczące zakresu niezbędnych adaptacji treści, metod, form i środków.**

Należy również ustalić rodzaje i formy zajęć dodatkowych, uwzględniających cele rehabilitacyjne (nauka pisma brajla, orientacji przestrzennej, samodzielnego poruszania się, usprawnianie widzenia, zajęcia kompensacyjne i wychowawcze, wykonywanie czynności życia codziennego i – miarę potrzeb – zajęcia z logopedii, gimnastyki korekcyjnej).

Zaburzenie wzroku w szczególny sposób utrudnia, a niekiedy uniemożliwia dostęp i wykorzystanie informacji, zwłaszcza przekazywanych w formie słowa pisanego, graficznych prezentacji i symboli. Dlatego też konieczne jest dokonywanie odpowiednich adaptacji informacji zawartych w przekazie pisemnym z wykorzystaniem alternatywnych materiałów czytelniczych i stosowanie specjalistycznych pomocy informatycznych.

Trudności edukacyjne dziecka niewidomego i słabowidzącego

- Problemem, jaki może wystąpić na każdym szczeblu realizacji podstawy programowej, jest tempo pracy uczniów z uszkodzonym wzrokiem. Jest ono zwykle wolniejsze, co jest najczęściej wynikiem wolniejszego procesu spostrzegania wzrokowego i stosowania technik dotykowych.
- Dla dziecka z wadą wzroku szczególnie trudne do osiągnięcia są pojęcia związane z orientacją przestrzenną, u podstaw której leży zaburzona orientacja w schemacie własnego ciała. Dziecko z dużym ograniczeniem w sprawności ruchowej często pozbawione jest doświadczeń i w konsekwencji ma trudności w rozumieniu i tworzeniu pojęć orientacji przestrzennej, a także innych pojęć matematycznych.

To przekłada się na dalsze trudności – między innymi w opanowaniu umiejętności czytania i pisania.

Nauczyciel powinien dostosować metody i formy pracy do wymagań rozwojowych dziecka i tak zorganizować otoczenie, aby dało ono dziecku możliwości doświadczania przestrzeni (ruchowego, dotykowego, manipulacyjnego) w dostępnym zakresie. Szczególnie ważne jest **staranne dobieranie pomocy dydaktycznych w tym również korzystanie z adaptacji e-podręcznika do specjalnych potrzeb ucznia niewidomego i słabo widzącego.**

Zasady pracy z uczniem niewidomym lub słabo widzącym

są bardzo istotne, gdyż zawierają te wszystkie normy postępowania dydaktycznego, które wzmacniają osiągnięcia edukacyjne ucznia. Pracę pedagogiczną z uczniem niewidomym lub słabo widzącym należy realizować z wykorzystaniem ważnych zasad:

- zasada zapewnienia bezpieczeństwa, życzliwości, akceptacji, tolerancji i zaufania ucznia do nauczyciela;
- zasada indywidualizacji – maksymalna indywidualizacja pracy uwzględniająca możliwości wzrokowe i intelektualne ucznia, jego wolniejsze tempo spostrzegania, poznawania zjawiska, pracy (czytania, pisania), dostosowanie sposobów poznawania rzeczywistości do możliwości ucznia;
- zasada stopniowania trudności – dostosowanie do poziomu sprawności i umiejętności (przechodzi się od zadań prostych do bardziej złożonych);
- zasada korekcji i kompensacji polegająca na tworzeniu mechanizmów kompensacyjnych czyli zastępowaniu wzroku innymi zmysłami, wspieraniu zaburzonej funkcji przez sprawną lub mniej zaburzoną (ćwiczenia powinny być układane tak, aby w ciągu jednostki lekcyjnej były usprawniane wszystkie funkcje);
- podczas pracy na lekcji stosujemy zmienność rodzaju zajęć, ćwiczenia angażujące receptor wzrokowy nie powinny trwać dłużej niż 15 minut;
- zasada kształtowania u ucznia pozytywnej motywacji do nauki, kształtowania wiary we własne siły i umiejętności przewyższania trudności (krok po kroku);
- zasada optymizmu pedagogicznego polegająca na wierze we własne możliwości ucznia, dostrzeganiu najdrobniejszych sukcesów, atmosferze sympatii, pozytywnym oddziaływaniu.

Wskazania do pracy z dzieckiem niedowidzącym w edukacji wczesnoszkolnej

W wychowaniu dziecka niedowidzącego należy przestrzegać następujących zasad:

1. Zwracając się do dziecka niedowidzącego należy wymawiać jego imię.
2. Zachęcać dziecko do udziału we wszystkich możliwych dla niego zajęciach, unikać sytuacji, którym może nie sprostać.
3. Nie uzależniać dziecka od innych i nie wyróżniać go.
4. Nie stosować taryfy ulgowej i nie obniżać wymagań, traktować na równi z innymi.
5. Konsultować się z okulistą lub rehabilitantem wzroku w sprawie oceny możliwości wzrokowych dziecka.
6. Sukces rewalidacji związany jest z więzią emocjonalną, łączącą rodziców i dzieci.
7. Defekt wzroku kompensować rozwojem innych procesów poznawczych – pamięć, uwaga , wyobraźnia.
8. Więcej nagradzać niż karać.
9. Umożliwić dziecku praktykę, powinno mieć zakres obowiązków, z których wykonania jest rozliczany (sprzyja to rozwijaniu poczucia własnej wartości).
10. Dziecko niedowidzące nie powinno skupiać się na jednym zajęciu wzrokowym dłużej niż 15 minut.
11. Należy kształtować w dziecku poczucie, że jest pełnowartościowym członkiem danej społeczności.
12. Należy rozwijać specjalne zdolności dziecka niedowidzącego – muzyka, plastyka, języki obce.
13. Należy stosować pomoce takie jak: lupa, luneta, okulary lornetkowe i lupowe, testery kolorów, komputer dostosowany do potrzeb dziecka niedowidzającego.
14. Uświadamiać zdrowym dzieciom ograniczenia i możliwości niedowidzącego kolegi.

Dostosowania edukacyjne dla dziecka niewidomego i słabowidzącego

Program dla dzieci niewidomych i słabowidzących na etapie edukacji wczesnoszkolnej powinien być realizowany w pełnym zakresie, wymagając jednak pewnych modyfikacji w postaci poszerzenia go o specjalistyczne, dodatkowe zajęcia nauki funkcjonowania czy usprawniania wzroku.

Cele rewalidacyjne w edukacji wczesnoszkolnej:

- motywowanie do podejmowania wysiłku uczenia się życia za pomocą nienaruszonych zmysłów oraz zaakceptowania własnej niepełnosprawności,
- nauka pisma dotykowego systemem Braille'a (systemu sześciu punktów rozmieszczonych na obwodzie prostokąta- istnieją 63 znaki)
- nauka orientacji w przestrzeni i samodzielnego poruszania, która obejmuje: (naukę technik ochraniających, ustalenie kierunku poruszania, rozpoznawanie odgłosów przestrzeni, poznawanie właściwości otoczenia, odnajdywanie upuszczonych przedmiotów, korzystanie z pomocy przewodnika, posługiwanie się laską, chodzenie po schodach, korzystanie ze środków komunikacji miejskiej)
- kształcenie nawyków prozdrowotnych (ruchu, aktywności wypoczynkowo-rekreacyjnej)
- nauka czynności życia codziennego(utrzymanie higieny osobistej, dbałości o wygląd, prace domowe typu porządkowego, przygotowanie posiłków, opieka nad dzieckiem, sposób zachowania się w różnych sytuacjach życiowych, życiowych sklepie, na poczcie itp.)

Kompensacja u dziecka z defektem wzroku

Niedowidzące dziecko jak każde inne, musi być otoczone mądrą miłością, która nie może przejawiać się ani w zbyt tkliwej nadopiekuńczości, ani w zbyt oschłym traktowaniu. Ważne, by rodzice zapewniali dziecku dopływ informacji o świecie wszystkimi możliwymi sposobami oraz umożliwiali poznawanie otoczenia na skutek jego własnej aktywności i samodzielności.

Defekt wzroku można kompensować rozwojem innych procesów poznawczych – pamięci, uwagi, wyobraźni. Warto mówić dziecku o świecie widzących, nawet o tym, że jego niepełnosprawność uniemożliwia mu osiągnięcie niektórych zawodów. Warto zadbać o to, by przyswajając ogólnie obowiązującą wiedzę i umiejętności, uniknęło przystosowania swojej osobowości jedynie do ślepoty, a jednocześnie zachowało całość charakterystycznych dla osoby z problemami widzenia sposobów pojmowania rzeczywistości.

Aby niewidome dziecko wyrosło na zdrowego, zaradnego i mądrego człowieka, nie wystarczy realizacja potrzeb biologicznych czy nawet serdeczna opieka. Zdrowy ruch, odpowiednia zabawa i towarzystwo ludzi - pobudzające do myślenia, mówienia, do swoistego działania i stałego radosnego próbowania swych sił, to największe skarby, jakimi ojciec i matka mogą obdarować swoje niewidome dziecko, już w okresie najwcześniejszych lat jego życia. Dopiero wówczas rodzice mogą być pewni, że dziecko wkroczy w wiek przedszkolny wyposażone w niezahamowaną wielką żywotność.

W okresie wczesnoszkolnym rolę rewalidatora oprócz rodziców przejmują nauczyciele - wychowawcy.

Niedowidzenie nie stanowi przeszkody w kształtowaniu uspołecznionego dziecka i nauczyciel - rewalidator nie powinien traktować go, jako osoby o mniejszej wartości psychospołecznej. Zajęcia z dziećmi niewidomymi określa bowiem nie jedynie ich ślepotą, ale także ich charakter. Rewalidator musi poznać godność i wartość każdego dziecka z niepełnosprawnością. Jest to jedyna droga, która może doprowadzić wychowanka do rozwinięcia osobowości, do kształtowania osobowości wolnej i zrównoważonej - mimo inwalidztwa. Aby móc wypełnić wszystkie zadania wychowawcze, **aby móc oddziaływać na dziecko i wpływać na jego rozwój należy gruntownie je poznać.**

Rola rewalidatora w pracy z dzieckiem niewidomym

Istotnym zagadnieniem w procesie rewalidacji jest zaakceptowanie swojej osoby przez niewidomego, pomimo tak poważnego poszkodowania na zdrowiu, jakim jest brak wzroku, oraz ustalenie realnego, a przy tym pożądanego celu oddziaływań kompensacyjnych i adaptacyjnych.

Do realizacji tego celu w dużej mierze może przyczynić się osoba rewalidatora, która powinna:

1. Stworzyć w dziecku usilne dążenie do przezwyciężania niepełnosprawności nie przez zaprzeczenie jej istnienia, ale przez zrozumienie prawdziwych ograniczeń oraz skłonić go do wytyczenia sobie planu (lub wytyczonego przez rewalidatora, jeśli chodzi o dziecko), planu racjonalnego przygotowania się do normalnego życia.
2. Wyrobić w niewidomym odporność na stresy, czy frustracje przez równoważenie jej pozytywnymi wartościami życia.
3. Rewalidator musi rozumieć, że wychowanie dziecka niewidomego w zakresie spraw ściśle etycznych i moralnych nie różni się od wychowania dziecka pełnosprawnego, gdyż cel jest ten sam.
4. Wyrobić w niewidomym te cechy charakteru, które pomogą mu w jego samowychowaniu - w kierunku uzyskania przez niego normalnego życia, a więc wyrobić odwagę, samodzielność, dążność do samoobsługi, nieustępliwość w stosunku do swych słabości itd.
5. Wyrobić właściwy stosunek do ludzi, by nie zamykać się w sobie, wykazywać możliwości i aktywność w sferze poznawczej mimoniepełnosprawności, wdrażać do samodzielności i cierpliwie uczyć ich zakresu i sposobów pomocy, jakiej się od nich oczekuje oraz umiejętności naturalnego zwracania się o pomoc, gdy jest ona niezbędna.
6. Rewalidator musi dać niewidomemu pełną świadomość, że znajdzie u niego pomoc, podporę moralną i zrozumienie, że może mu całkowicie zaufać, że prowadzi go właściwą drogą dla jego dobra. Na tej ufności można oprzeć u małego dziecka wymagane posłuszeństwo, a u starszego potrzebę szczerzej wypowiedzi i otwartego, ufnego porozumienia.
7. Powinien stale czuwać nad tym, aby w sferze czynności fizycznych (ruchowych, sprawnościowych) od maleńkości przyzwyczajając dzieci do samodzielności i odwagi wobec możliwych niepowodzeń i do nieliczenia na stałą czujność nad nimi widzącego.
8. Rewalidator musi wykorzystać wszystkie możliwości usprawnienia fizycznego, które jest dla niewidomego dziecka tak ważne. Chodzi mianowicie o stworzenie odpowiednich warunków do wyżycia się w dowolnym, spontanicznym ruchu i zdobycia odporności przez ruch na powietrzu, usamodzielnienie i wyrobienie potrzeby samodzielności i samowystarczalności, wykształcenie zamiłowania do ruchu i likwidowanie lęku przed nim, wykorzystanie ruchu do ćwiczeń orientacji w przestrzeni, ćwiczenie koordynacji psychoruchowej, ćwiczenie różnych zachowań w sytuacjach życia codziennego (dla kompensowania braku możliwości naśladownictwa), ćwiczenie ogólnej, prawidłowej postawy, wyrabianie dbałości o estetykę ruchów.

Tylko rewalidator, który stara się w swej pracy realizować powyższe cele i zadania jest w stanie w znaczący sposób pomóc niewidomemu i zastąpić mu wzrok przynajmniej w minimalnym stopniu.